

Izabela Walczak <https://orcid.org/0000-0001-7357-963X>

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

e-mail: iwalczak@ahelodz.pl

Last minute czy rhythm and blues? O zarządzaniu czasem w kształceniu asynchronicznym on-line

Last minute or rhythm and blues? On time management in asynchronous on-line education

Streszczenie

Narzędzia wspomagające edukację w sieci pozwalają planować pracę na różne sposoby: rytmicznie sekwencyjnie lub w sposób dowolny. Jakie są plusy i minusy każdego podejścia? Jak przekładają się one na efektywność nauczania i kompetencje studentów? W jakim kierunku podążać, mając na uwadze potrzeby osób uczących się, najnowsze trendy i szerszą perspektywę życiowych umiejętności? Jak to zrobić w praktyce?

Słowa kluczowe: nauczanie on-line, nauka asynchroniczna, zarządzanie czasem

Abstract

Digital tools that support on-line education allow for planning work in various ways: rhythmically, sequentially, or in a completely flexible manner. What are the advantages and disadvantages of each approach? How do they influence teaching effectiveness and students' competencies? Which direction should we take, considering learners' needs, the latest trends, and a broader perspective of life skills? How can this be implemented in practice?

Keywords: on-line teaching, asynchronous learning, time management

Wstęp

Asynchroniczna praca własna studenta w nauczaniu on-line oferuje różne możliwości rozplanowania zadań do wykonania w czasie trwania kursu, zarówno z perspektywy wykładowcy, jak i studenta. Materiały i praca oraz ich części w przedmiocie lub kursie mogą być zaprojektowane rytmicznie, tj. w taki sposób, aby przeglądanie, zapoznanie się z materiałami i ich przyswojenie odbywały się w sposób regularny przez określony czas (np. semestr). Odmianą podejścia rytmicznego jest sekwencyjne rozplanowanie pracy, w którym istotna jest nie tylko regularna praca, ale również kolejność wykonywania zadań. Inną opcją jest oddanie autonomii w ręce uczącego się, który decyduje, w jakim czasie i w jakiej kolejności będzie pracował nad materiałem przedmiotu i wykonywał zadania. W końcu wszystkie powyższe sposoby na strukturę pracy można mieszać w obrębie przedmiotu lub kursu, np. dzieląc materiał na moduły, dopuszczając dowolność w ich realizacji, ale wymuszając kolejność zadań w ich ramach. Również z perspektywy uczącego możliwe są różne podejścia, np. dowolnie sekwencyjnie w przypadkach, kiedy jest możliwość wyboru, w jakiej kolejności zostaną wykonane zadania, ale student lub uczeń podąża za kolejnością zasugerowaną wprost lub domyślnie przez nauczyciela.

Obserwacje i wnioski opisane w artykule dotyczą przede wszystkim kształcenia akademickiego, ale autorka zastosowała terminologię aplikowaną również do innych ról i procesów w kształceniu asynchronicznym on-line. Terminy, takie jak *wykładowca*, *nauczyciel*, *trener*, *prowadzący*, *edukator* czy *instruktor* odnoszą się do osób realizujących funkcje dydaktyczne. Analogicznie po stronie uczestników procesu edukacyjnego wymiennie zastosowano pojęcia *student*, *uczeń*, *osoba ucząca się* czy *uczący się*, uwzględniając różne poziomy oraz formy kształcenia. *Przedmiot*, *karta przedmiotu*, *kurs* i *szkolenie* to pojęcia odnoszące się do technicznego obszaru tematycznego platform edukacyjnych on-line.

Last minute czy rhythm and blues?

W asynchronicznym nauczaniu on-line zadaniem prowadzącego przedmiot jest udostępnienie materiałów edukacyjnych i zaprojektowanie zadań, żeby osiągnąć optymalne efekty uczenia. Perspektywa wykładowcy jest pośrednio związana z korzyściami, jakie w dłuższej perspektywie czasowej i w szerszym kontekście dotyczą osób uczących się – w ich interesie leży jak najlepsze opanowanie kompetencji zawartych w treściach programowych.

Mając na uwadze możliwości zaprojektowania prac w przedmiotach lub kursach oraz techniczne możliwości oferowane przez platformy nauczania on-line, nasuwa się pytanie, jakie korzyści i jakie ograniczenia stwarza każde z podejść omówionych we wstępie do artykułu.

Rozważmy na początek podejścia rytmicznie i sekwencyjno-rytmiczne.

Tabela 1. Rytmiczne i sekwencyjno-rytmiczne planowanie pracy

Korzyści	Aspekty negatywne
<ul style="list-style-type: none"> - Wspiera systematyczną pracę. - Zwiększone prawdopodobieństwo, że prace będą dopracowane, a materiał dobrze przemyślany i przyswojony. - Większa ilość czasu na pytania i odpowiedzi. - Większa ilość czasu na informacje zwrotne. - Większa ilość czasu na korektę prac. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odpowiedzialność za regularność i systematyczność wykonywania zadań po stronie wykładowcy. - Terminy ukończenia prac mogą być niedopasowane do możliwości i potrzeb studentów.

Źródło: opracowanie własne.

Warto nadmienić, że np. w przypadku platformy Moodle możliwe jest zaplanowanie pracy w sposób sekwencyjno-rytmiczny, ale nie czysto rytmiczny, tj. prowadzący przedmiot może narzucić kolejność i czas (zarówno rozpoczęcia, jak i zakończenia) dostępności materiałów i zadań, ale nie ma opcji zaprojektowania regularnej (rytmicznej) pracy bez uwzględnienia kolejności treści i prac.

Struktura nauki oparta na regularnych odstępach czasowych (terminach) jest uporządkowana, logiczna, ułatwia monitorowanie postępów zarówno nauczycielowi, jak i uczniowi i zwiększa szanse, że student będzie pracował systematycznie, z korzyścią dla przyswajania wiedzy, ćwiczenia umiejętności i kształtowania postaw, co potwierdzają badania. Jak pisze Peter Hollins: „Zgodnie z koncepcją powtórek podzielonych w czasie 5 minut dziennie jest znacznie korzystniejsze dla procesu nauki i zapamiętywania niż godzina na tydzień” (Hollins, 2021, s. 55).

Co więcej, jak wskazują badacze, ustrukturyzowanie materiału w kursach on-line w sposób sekwencyjny jest bardziej motywujące dla osób uczących się, niż zaoferowanie wszystkich lekcji i zadań od początku kursu (Van Doorn, Van Doorn, 2014).

Dodatkowo regularna praca pozwala na dogłębne przemyślenie i zrozumienie tematów, zadawanie pytań prowadzącemu przedmiot, dopracowanie prac oraz stwarza przestrzeń na ich poprawienie po otrzymaniu informacji zwrotnej. Z perspektywy wykładowcy prace oddawane tuż przed terminem ich złożenia wymuszają skrócenie czasu poświęconego na ich sprawdzanie i formułowanie informacji zwrotnych.

Czy są w takim razie minusy rytmicznego i sekwencyjno-rytmicznego podejścia do planowania pracy? Wydaje się, że głównym problemem jest złożenie odpowiedzialności za planowanie procesu uczenia wyłącznie na barkach prowadzącego przedmiot. Dodatkowo rozłożenie pracy w czasie w sposób rytmiczno-sekwencyjny może nie wyjść naprzeciw możliwościom osób uczących się, co wydaje się szczególnie ważne w edukacji on-line. Jak zauważają badacze (Wehrhahn, Gaschler, Zhao, 2024), nauka zdalna jest często podejmowana przez osoby, którym ograniczenia geograficzne lub społeczne nie pozwalają na nauczanie w tradycyjnym systemie off-line.

Większość kursów on-line odzwierciedla strukturę tradycyjnego nauczania, szczególnie kiedy kolejność przyswajania materiału ma znaczenie. W przypadku wiedzy teoretycznej są to m.in. podstawowe pojęcia, podstawy, informacje wstępne, powtórzenie najważniejszych treści z poprzednich cykli nauki. Jeżeli chodzi o umiejętności, stopniowanie skali trudności ćwiczeń (np. w matematyce) jest wymaganym podejściem.

Jakie są korzyści i czy są negatywne aspekty podejścia sekwencyjnego, czyli wymuszonej kolejności wykonywania zadań z wyznaczonym terminem końcowym pracy?

Tabela 2. Sekwencyjne planowanie pracy

Korzyści	Aspekty negatywne
<ul style="list-style-type: none"> – Optymalne rozwiązanie w przypadku, kiedy wiedza i umiejętności są budowane według poziomu trudności lub potrzebne są teoria, narzędzia, umiejętności, informacje wstępne, żeby wywiązać się z pracy lub prac semestralnych. – Częściowa autonomia ucznia w planowaniu pracy. – Odpowiedzialność za regularność i systematyczność wykonywania zadań po stronie studenta. – Pozwala na doświadczenie zarządzania czasem w praktyce. 	<ul style="list-style-type: none"> – Mała elastyczność. – Może ograniczać kreatywność i autonomię uczącego się.

Źródło: opracowanie własne.

Praca sekwencyjna, czyli wymuszona kolejność realizacji zadań z wyraźnie określonymi terminami możliwego rozpoczęcia oraz ostatecznego ukończenia prac jest optymalnym rozwiązaniem w sytuacjach, gdy wiedza i umiejętności muszą być budowane etapowo: zgodnie ze wzrastającym poziomem trudności lub wymaganiami, które determinują konieczność wcześniejszego opanowania teorii, narzędzi czy umiejętności przed realizacją projektu semestralnego bądź pracy zaliczeniowej.

Sekwencyjne podejście znacząco zwiększa szanse na logiczny i zaplanowany przyrost wiedzy oraz kompetencji. Każdy kolejny moduł lub zadanie opiera się na wiedzy i umiejętnościach zdobytych wcześniej, co pozwala na lepsze utrwalenie materiału. Taki sposób zaprojektowania kursu daje przestrzeń tylko na niewielką autonomię po stronie studenta, którą można zwiększyć, projektując zadania w ramach danego etapu w sposób sekwencyjno-dowolny – uczący się mogą wówczas samodzielnie planować pracę, zyskując umiejętność efektywnego gospodarowania czasem w ramach danego modułu. Odpowiedzialność za regularność i systematyczność realizacji leży wówczas po stronie uczestnika kursu.

Z drugiej strony harmonogram sekwencyjny może ograniczać elastyczność zarówno ucznia, jak i prowadzącego, a u niektórych uczestników powodować poczucie presji i ograniczać przestrzeń na indywidualne strategie uczenia się. W przypadku nauk humanistycznych i społecznych korzystne dla procesu nauki może być **niepodążanie** za najbardziej oczywistym, np. logicznym lub chronologicznym uporządkowaniem materiału, zgodnie z zasadą tzw. przeplatanej praktyki:

Po pierwsze zwiększa ona zdolność mózgu do odróżniania koncepcji. [...] mobilizując do ciągłego koncentrowania się na szukaniu różnych rozwiązań. Ten proces zaś zwiększa zdolność do uczenia się kluczowych umiejętności i koncepcji oraz w rezultacie pomaga wybierać trafne rozwiązania i wcielać je w życie. [...] przeplatana praktyka wzmacnia skojarzenia w pamięci (Hollins, 2021, s. 53).

Przywołując konkretne przykłady, w trakcie uczenia się odległych w czasie epok historycznych, skrajnie różnych koncepcji ekonomicznych lub odległych kulturowo systemów filozoficznych umysł osoby uczącej odnajduje analogie i nowe konteksty i wspiera aktywne przyswajanie wiedzy.

Ostatnią opcją do rozważenia pozostaje zaprojektowanie kursu w taki sposób, aby student mógł wybrać zarówno kolejność, w jakiej zapozna się z treściami i zadaniami, jak i terminy, w jakich je wykona (z wyjątkiem terminu końcowego).

Tabela 3. Dowolne planowanie pracy

Korzyści	Aspekty negatywne
<ul style="list-style-type: none"> – Całkowita autonomia uczącego się w planowaniu i realizowaniu zadań. – Odpowiedzialność za regularność i systematyczność po stronie ucznia. – Doświadczenie zarządzania czasem w praktyce. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ryzyko odkładania pracy na koniec semestru.

Źródło: opracowanie własne.

Kształcenie asynchroniczne oferuje opcję swobodnego planowania pracy przez studentów. Ten tryb pracy charakteryzuje się niemal pełną autonomią osoby uczącej się w zakresie organizacji własnej aktywności, zarówno w odniesieniu do wyboru czasu pracy, jak i tempa realizacji poszczególnych zadań.

Najważniejszą zaletą dowolnego planowania wydaje się wzmacnianie samodzielności i odpowiedzialności za proces uczenia się. Studenci przejmują pełną kontrolę nad rozkładem i intensywnością pracy, a tym samym mają możliwość dopasowania nauki do indywidualnych możliwości, potrzeb, zobowiązań zawodowych czy osobistych preferencji. Tak skonstruowane środowisko wymusza konieczność samodzielnego planowania harmonogramu oraz efektywnego zarządzania własnym czasem, co stanowi cenne doświadczenie przygotowujące do pracy zawodowej. Ponadto autonomia w nauce sprzyja rozwojowi kompetencji, takich jak samoświadomość, inicjatywa, zdolność do refleksji oraz kształtowania postaw – odpowiedzialności, zaangażowania i ciągłego rozwoju.

Z drugiej strony całkowite przeniesienie odpowiedzialności za regularność i systematyczność wykonywanych zadań na ucznia niesie ze sobą ryzyko prokrastynacji i wynikającej z niej tendencji do realizacji zadań przed końcem semestru, z pominięciem systematycznej pracy. Może to prowadzić nie tylko do niższej jakości przyswajanych treści i zakłócenia procesu uczenia się, ale również do wzrostu stresu oraz obniżenia osiągniętych rezultatów:

[...] dlatego faszeringowanie się wiedzą albo zostawianie nauki na ostatnią chwilę okazują się tak mało skuteczne. Bardzo niewielka część przyswojonych wtedy wiadomości przejdzie do pamięci długotrwałej ze względu na brak powtórek i głębszej analizy. Ostatecznie więc będziemy mieli do czynienia z „wkuwaniem na blachę” [...], którego efekty zanikają znacznie szybciej (Hollins, 2021, s. 58).

Część studentów, szczególnie mniej doświadczonych w samoregulacji, może mieć trudności z właściwym rozplanowaniem zadań oraz utrzymaniem motywacji w dłuższej perspektywie czasowej.

W asynchronicznej nauce on-line, w której studenci otrzymują pełną swobodę w zakresie rozplanowania własnej pracy, obserwujemy szerokie spektrum postaw i strategii organizacyjnych. Analiza tych zachowań pozwala nie tylko lepiej zrozumieć dynamikę procesu uczenia się, ale także wyciągać wnioski dotyczące kształtowania metakompetencji zarządzania sobą w czasie, umiejętności niezbędnej zarówno w kontekście akademickim, prywatnym, jak i zawodowym.

Przy założeniu pełnej autonomii czasowej można zaproponować następującą typologię postaw w planowaniu nauki:

1. *First minute* – niektórzy studenci podejmują się realizacji zadań natychmiast po ich otrzymaniu, demonstrując inicjatywę, chęć uniknięcia przyszłego stresu czy potrzebę „odhaczenia zadań”. Część z nich jest w stanie uporać się z większością materiału na samym początku semestru; inni rozkładają pracę na dłuższy okres.

2. Podejście systematyczne – ta grupa studentów preferuje systematyczne, umiarkowane podejściem do obowiązków; zadania realizowane są etapowo, zgodnie z przyjętym planem.
3. *Last minute* – studenci realizujący zadania w ostatniej chwili korzystają z oferowanej elastyczności, lecz paradoksalnie sami ograniczają swoją autonomię ze względu na presję czasu i stres towarzyszący konieczności pracy tuż przed terminem.

Warto również wspomnieć o postawie *just after time* reprezentowanej przez studentów, którzy reagują dopiero po upływie terminu składania prac. Wydaje się, że takie osoby nie powinny mieć możliwości zaliczenia przedmiotu, chyba że zaszły okoliczności losowe, które uniemożliwiły pracę w ciągu całego semestru.

Różnorodność obserwowanych postaw dowodzi, jak istotne znaczenie ma metakompetencja zarządzania czasem. Obejmuje ona m.in.:

- 1) planowanie i wyznaczanie priorytetów, czyli efektywne rozłożenie zadań, określanie, co wymaga natychmiastowej uwagi, a co można odłożyć w czasie;
- 2) elastyczność i zdolność do zmian w nieprzewidzianych sytuacjach zmian; w zarządzaniu projektami jest to tzw. prognoza krocząca, pozwalająca korygować plany, reagując na bieżąco na zmieniające się okoliczności;
- 3) monitorowanie postępów, czyli kontrolę realizacji celu, refleksję i samoocenę;
- 4) motywację i samodyscyplinę – determinację oraz kształtowanie nawyków podtrzymujących zaangażowanie;
- 5) walkę z prokrastynacją, czyli przeciwdziałanie tendencji do odkładania pracy na później, wdrażanie strategii eliminujących rozproszenia;
- 6) zarządzanie energią i równowagą praca–nauka–życie – świadome gospodarowanie własnymi zasobami, umiejętność odnajdywania życiowej harmonii.

Rozwój powyższych kompetencji wspierany jest za pomocą narzędzi organizacyjnych, takich jak cyfrowe kalendarze, listy zadań lub aplikacje do zarządzania projektami. Na poziomie metodologicznym rekomenduje się wdrażanie technik priorytetyzacji (np. reguła 80/20) czy metody małych kroków (kaizen).

Współczesne podejście do kompetencji akademickich nie ogranicza się jedynie do wiedzy czy umiejętności praktycznych, istotnym, często niedocenianym komponentem jest postawa uczącego się. To ona decyduje o sposobie podejmowania wyzwań, odporności na przeciwności oraz trwałości motywacji. W nauczaniu asynchronicznym, gdzie autonomia studenta jest szczególnie wysoka, warto postawić pytanie o to, jaką postawę faktycznie promujemy i premiuje w strukturze kursu. Czy jest to postawa zaangażowania i odpowiedzialności, czy raczej pasywna strategia „jakoś to będzie”?

Determinacja i zaangażowanie uczestnika w procesie edukacyjnym stanowią o efektywnym uczeniu się i osiągnięciu zamierzonych rezultatów. Z drugiej strony akceptacja postawy wyczekującej, biernej czy unikanie wysiłku edukacyjnego skutkują nie tylko niższymi osiągnięciami, ale też utrwalaniem niepożądanych nawyków, które mogą rzutować na przyszłe życie zawodowe uczącego się,

Nasuwa się istotne pytanie – „jak kształtować i motywować pożądane postawy?”. Warto nie tylko mówić wprost o oczekiwaniach formalnych, ale również podkreślać wartość aktywnego zaangażowania i samodzielności. Innym pomysłem jest angażowanie studentów w dyskusję na temat plusów i minusów różnych strategii planowania pracy oraz zachęcanie do analizy i refleksji na temat własnych wyborów, a także przewidywania konsekwencji, np. prokrastynacji i korzyści płynących z systematycznej pracy.

Zaproszenie studentów do podzielenia się swoimi strategiami planowania, np. poprzez krótkie ankiety lub wypowiedzi na forach, może pomóc zmotywować całą grupę do działania. Wspieranie aktywnej wymiany doświadczeń w ramach forów, grup projektowych czy dyskusji on-line pozwala wykorzystać efekt „pozytywnej presji” grupy. Inspiracja płynąca od innych uczestników, zarówno w zakresie sukcesów, jak i radzenia sobie z trudnościami, stanowi ważny czynnik wzmacniający motywację. W przypadku wszystkich zadań w formie otwartych forów dyskusyjnych osoby odpowiadające jako pierwsze motywują inne osoby w grupie do wykonania zadań. Taką postawę można wzmacniać poprzez ich komentowanie i docenianie pierwszych wpisów (np. przez podziękowania). Warto się również zastanowić, czy pomocny byłby krótki warsztat lub zestaw materiałów edukacyjnych dotyczących planowania, priorytetyzacji i monitorowania pracy.

Podsumowanie

Rytmiczne, sekwencyjne i sekwencyjno-rytmiczne tryby pracy sprzyjają usystematyzowanemu przyswajaniu wiedzy, wymagają jednak od prowadzącego dbałości o przemyślane tempo kursu oraz wbudowanie mechanizmów umożliwiających wsparcie i elastyczne reagowanie na potrzeby uczestników. Swobodne planowanie pracy w nauczaniu asynchronicznym on-line stanowi rozwiązanie o ogromnym potencjale rozwojowym, które najlepiej sprawdza się wśród studentów dojrzałych i świadomych własnych potrzeb edukacyjnych; jednocześnie może wymagać wprowadzenia mechanizmów wsparcia, np. dostępu do zasobów zwiększających samoświadomość i refleksję, żeby zminimalizować ryzyko braku systematyczności. Połączenie autonomii z przemyślaną strukturą wydaje się optymalnym rozwiązaniem w nowoczesnym, asynchronicznym systemie kształcenia wyższego.

Wnioski płynące z obserwacji różnych postaw studentów w asynchronicznym planowaniu pracy są jednoznaczne – efektywna edukacja powinna nie tylko przekazywać wiedzę, lecz również świadomie kształtować metakompetencje zarządzania sobą w czasie. Zróżnicowane strategie i narzędzia pozwalają na rozwój odpowiedzialności, elastyczności i sprawczości. Umiejętności zarządzania czasem, planowania i samoregulacji odgrywają dużą rolę nie tylko w kontekście edukacji akademickiej, stają się także nieodzowne w karierach wymagających samodzielności: zarządzaniu projektami, wolnych zawodach, przedsiębiorczości lub pracy zdalnej w dowolnym zawodzie.

Dylematem edukacyjnym pozostaje pytanie o podział odpowiedzialności za efekty kształcenia. Kto powinien „pilnować” terminów i jakości pracy – student czy nauczyciel? Nowoczesna dydaktyka coraz wyraźniej skłania się ku przekazywaniu odpowiedzialności uczącym się, wspierając ich rozwój jako samodzielnych, refleksyjnych i zdolnych do samoorganizacji profesjonalistów, co znajduje również odzwierciedlenie w preferencjach studentów (Cullen, Oppenheimer, 2024). Wydaje się jednak, że korzystne byłoby zaprojektowanie środowiska, które sprzyja rozwojowi pożądanych postaw poprzez jasne reguły gry i przemyślane interwencje.

Tworząc kurs asynchroniczny, nie tylko rozwijamy kompetencje merytoryczne studentów, ale również, poprzez wybór trybu pracy, narzędzi komunikacyjnych, motywacyjnych oraz strategii wsparcia, kształtujemy ich postawę wobec nauki i pracy własnej. Odpowiedzialne prowadzenie tego procesu wymaga obustronnej refleksji, dialogu oraz promowania zaangażowania i samodzielności jako istotnych wartości w świecie akademickim i poza nim.

Bibliografia

- Cullen S., Oppenheimer D. (2024), *Choosing to learn: The importance of student autonomy in higher education*, „Science Advances”, vol. 10(29), <https://doi.org/10.1126/sciadv.ado6759>
- Hollins P. (2021) *Błyskawiczne przyswajanie umiejętności. Naukowe metody zapamiętywania i doskonalenia wiedzy*, Wydawnictwo Onepress, Gliwice.
- Van Doorn J.R., Van Doorn J.D. (2014). *The quest for knowledge transfer efficacy: Blended teaching, online and in-class, with consideration of learning typologies for non-traditional and traditional students*, „Frontiers in Psychology”, vol. 5, 81326.
- Wehrhahn F., Gaschler R., Zhao F. (2024), *Students Follow Structured Guidance in an Asynchronous Online-Only Course, Despite Diverging Preferences*, „Psychology Learning & Teaching”, vol. 23(3), <https://doi.org/10.1177/14757257241276078>